

Zbigniew Groszek | zgroszek@wp.pl

Społeczna Akademia Nauk

Użycie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w reagowaniu na zagrożenia niemilitarne

The Use of the Polish Armed Forces in Responding to the Non-military Threats

Abstract: This article is an attempt to answer the question: how Polish Armed Forces respond to non-military threats in the crisis management system? It presents the structure and crisis management plans of the Ministry of National Defence, as well as the strength and the measures that the Polish Armed Forces may designate to undertake the tasks in the crisis management system. It indicates the main reasons for increasing the role of the Polish Armed Forces in this system, as well as the existing shortcomings, especially in the field of cooperation between the military and civilian components. It also points to the elements in the functioning of the crisis management system and the Polish Armed Forces in this system, which have a decisive impact to ensure national security.

Key-words: armed forces, non-military threats, crisis management, national security, national defence, civil planning.

Bezpieczne państwo to takie, w którym poziom zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych lub inaczej ujmując militarnych i niemilitarnych jest akceptowalny, co oznacza, że nie są zagrożone jego interesy narodowe, funkcjonowanie i rozwój.

Osiągnięcie i utrzymanie takiego stanu jest możliwe tylko wtedy, gdy wszystkie instytucje i organy państwa – te kierujące bezpieczeństwem i te wykonawcze, tworzące system bezpieczeństwa narodowego¹, będą właściwie przygotowane, wyposażone i zorganizowane do realizacji zadań obronnych i ochronnych, mających na celu przeciwstawienie się wszelkim zagrożeniom militarnym i niemilitarnym. W systemie bezpieczeństwa narodowego jego podstawowym, operacyjnym elementem wykonawczym, który jest przygotowany i w stałej gotowości do przeciwstawienia się tym zagrożeniom, są Siły Zbrojne RP.

Obecny charakter i coraz szerszy zakres zagrożeń niemilitarnych, z którymi często nie radzą sobie służby przeznaczone do ich zwalczania, wymusza potrzebę użycia Sił Zbrojnych RP do przeciwstawienia się tym zagrożeniom.

Zatem nasuwa się pytanie: **jakimi siłami, w jaki sposób Siły Zbrojne RP reagują na zagrożenia niemilitarne?**

Na podstawie przeprowadzonych badań, obejmujących doświadczenia historyczne i obecne rozwiązania, a także doświadczenia innych państw oraz poglądy teoretyczne, [Sobolewski 2013, ss. 121–122] określił zasady, którym powinien podlegać proces udzielania pomocy wojskowej władzom cywilnym i społeczeństwu w sytuacji zagrożeń niemilitarnych:

- zadania wojskowego wsparcia władz cywilnych i społeczeństwa realizuje się, gdy nie ma sprzeczności z zasadami funkcjonowania demokratycznego państwa (przestrzeganie porządku konstytucyjnego, praw człowieka i obywatela, cywilnej kontroli nad siłami zbrojnymi);
- użycie sił wojskowych realizowane jest w interesie publicznym;
- pomoc wojskowa udzielana jest wtedy, gdy zachodzi obiektywna konieczność;
- użycie sił wojskowych nie może stanowić sposobu na zastąpienie nieudolności instytucji cywilnych;
- działanie wojska nie może stanowić konkurencji dla instytucji cywilnych;
- wydzielane jednostki sił zbrojnych stanowią uzupełnienie sił zaangażowanych w reagowanie na sytuację kryzysową;
- użycie wojska następuje według wcześniej uzgodnionych planów zarza-

1. System bezpieczeństwa narodowego (bezpieczeństwa państwa) – całość sił (podmiotów), środków i zasobów przeznaczonych przez państwo do realizacji zadań w dziedzinie bezpieczeństwa, odpowiednio do tych zadań zorganizowana (w podsystemy i ogniwa), utrzymywana i przygotowywana. Składa się z podsystemu (systemu) kierowania i szeregu podsystemów (systemów) wykonawczych, w tym podsystemów operacyjnych (obronny i ochronne) i podsystemów wsparcia (społeczne i gospodarcze). Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Załącznik nr 2 – Wykaz głównych kategorii pojęciowych, BBN, Warszawa 2013, s. 250.

dziania kryzysowego lub w trybie doraźnym – na wezwanie o pomoc zgodnie z istniejącymi rozwiązaniami prawnymi;

- o użyciu sił wojskowych decyduje pilna potrzeba, zwłaszcza, gdy: działanie przekracza możliwości władz cywilnych, życie ludzkie jest zagrożone, sytuacja ma charakter kryzysowy;
- uzasadnione przypadki doraźnego użycia wojska mają miejsce wtedy, gdy dochodzi do: zagrożenia porządku prawnego, zdrowia i życia ludzkiego, dóbr, ważnych dokumentów lub cennych elementów środowiska, łamania praw człowieka i obywatela;
- działania wojska w ramach wsparcia nie mogą być organizowane pochopnie i narażać go na negatywną opinię społeczną.

Autor wyżej wymienionych zasad podkreśla, że ich przestrzeganie pozwoli na wypełnianie zasadniczej misji SZ RP i często będzie decydowało o powodzeniu współpracy władz cywilnych z Siłami Zbrojnymi RP w zakresie zarządzania kryzysowego.

Efektywna realizacja zadań w systemie zarządzania kryzysowego przez oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych RP, zgodnie z zasadami określonymi w dokumentach normatywnych, wymaga należytego ich zaplanowania, zorganizowania i wykonania, co można osiągnąć jedynie wówczas, gdy w Siłach Zbrojnych RP będą w tym celu zorganizowane niezbędne organy kierownicze (dowodzenia) i wykonawcze (oddziały i pododdziały) oraz zostaną wydzielone nieodzowne zasoby logistyczne.

Na potrzeby sprawnego kierowania i skutecznej realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego, Minister Obrony Narodowej powołał w 2008 roku Zespół Zarządzania Kryzysowego w resorcie obrony narodowej [Dz. Urz. MON z 2008 nr 19 poz. 250], którego zasadniczym przeznaczeniem jest pełnienie funkcji doradczej i opiniodawczej w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych. Wspiera on ministra w podejmowaniu decyzji w zakresie zaangażowania jednostek Sił Zbrojnych RP do działań w ramach zarządzania kryzysowego. Natomiast, od stycznia 2011 roku w strukturach MON zaczęło funkcjonować Centrum Zarządzania Kryzysowego [Dz. Urz. MON z 2010 nr 14 poz. 183]. Jest ono jednostką organizacyjną właściwą w zakresie analizowania i oceny zagrożeń kryzysowych oraz monitorowania sytuacji operacyjno-szkoleniowej w Siłach Zbrojnych RP, planowania i koordynowania użycia pododdziałów i oddziałów SZ RP w sytuacjach zaistnienia niemilitarnych zagrożeń kryzysowych oraz wszechstronnego wsparcia procesu zarządzania kryzysowego i planowania cywilnego w resorcie obrony narodowej. Centrum to odpowiada także za doskonalenie systemu zarządzania kryzysowego resortu obrony narodowej, jak również prowadzenie współpracy w sprawach udziału resortu w przedsięwzięciach operacyjnych i szkoleniowych związanych

z zarządzaniem kryzysowym — w układzie zarówno narodowym, sojuszniczym, jak i międzynarodowym [Banasik 2012, s. 93].

W trakcie realizacji zadań w zakresie przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym, reagowania na nie i usuwania ich skutków, jednostki Sił Zbrojnych RP współdziałają z przedstawicielami administracji terenowej. Sprawna koordynacja wspólnych przedsięwzięć na rzecz bezpieczeństwa ludzi i środowiska ma doprowadzić do optymalnego wykorzystania potencjału sił zbrojnych i administracji terenowej. W tym celu, na szczeblu dowództw rodzajów sił zbrojnych², inspektoratów i służb powołane zostały grupy reagowania kryzysowego, natomiast grupy operacyjne na szczeblu dowództw: korpusów i związków taktycznych, baz lotniczych, oddziałów Żandarmerii Wojskowej oraz wojewódzkich sztabów wojskowych. Na szczeblu jednostek wojskowych powstały zespoły operacyjne (rysunek 1). Utworzone grupy reagowania kryzysowego oraz grupy i zespoły operacyjne są komórkami nieetatowymi — są aktywowane wówczas, gdy pojawia się i rozwija sytuacja kryzysowa [Sobolewski 2013, s. 110].

Rysunek 1. Struktura systemu zarządzania kryzysowego MON

Źródło: opracowanie własne.

Działania w systemie zarządzania kryzysowego muszą być dokładnie zaplanowane. W myśl Ustawy o zarządzaniu kryzysowym, na każdym szczeblu administracji

2. Od 1.01.2014 r. w Siłach Zbrojnych RP funkcjonują dwa dowództwa rodzajów sił zbrojnych – Dowództwo Generalne Rodzajów Sił Zbrojnych i Dowództwo Operacyjne Rodzajów Sił Zbrojnych.

publicznej musi być opracowany plan zarządzania kryzysowego. Tworzony jest Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego oraz wojewódzkie, powiatowe i gminne plany zarządzania kryzysowego, a ponadto takie plany opracowują ministrowie kierujący działami administracji rządowej oraz kierownicy urzędów centralnych [szerzej: Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U. z 2007r. Nr 89, poz. 590, z późn. zm., art. 5 i 12]. Także w resorcie obrony narodowej został opracowany plan zarządzania kryzysowego MON, który odnosi się do możliwości realizacji zadań przez oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych RP, określonych w omówionym wyżej artykule 25 Ustawy o zarządzaniu kryzysowym. Plan ten określa gotowość wydzielonych sił i środków, procedury ich aktywacji, organizację dowodzenia i łączności, zasady koordynacji działań oraz organizację zabezpieczenia logistycznego i medycznego. W planie zostały ujęte zasoby Sił Zbrojnych RP, które mogą być użyte w systemie zarządzania kryzysowego do wsparcia organów administracji publicznej i społeczeństwa. Plan zawiera 10 załączników, stanowiących szczegółowe plany odnoszące się do wszystkich wskazanych w Ustawie o zarządzaniu kryzysowym możliwych obszarów, w których SZ RP mogą wspierać organy władzy publicznej, społeczeństwo i inne formacje oraz instytucje w sytuacjach kryzysowych niemilitarnych. Są to załączniki dotyczące użycia Sił Zbrojnych RP w [Sobolewski 2013, s. 124]:

- działaniach antyterrorystycznych i utrzymania porządku publicznego;
- izolowaniu zagrożonego obszaru oraz działaniach zabezpieczających, ratowniczych i ewakuacyjnych przy zagrożonych obiektach budowlanych i zabytkach;
- akcjach poszukiwawczo-ratowniczych;
- sytuacjach wymagających użycia specjalistycznego sprzętu, a także oczyszczenia terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego oraz ich unieszkodliwianie;
- monitorowaniu i ocenie skutków zagrożeń niemilitarnych;
- likwidacji skażeń chemicznych i promieniotwórczych;
- naprawie i odbudowie zniszczonej infrastruktury technicznej oraz zapewnieniu przejezdności szlaków komunikacyjnych;
- działaniach przeciwepidemicznych, sanitarnohigienicznych, udzielaniu pomocy medycznej oraz likwidowaniu skażeń i zakażeń biologicznych;
- ewakuacji ludności i mienia oraz ochronie terenu podczas zagrożeń niemilitarnych;
- ochronie i zabezpieczeniu obiektów infrastruktury krytycznej użytkowanych przez MON.

Każdy z powyższych planów szczegółowych ma określony układ i zawiera w odniesieniu do poszczególnych zagrożeń: unormowania prawne w zakresie udziału SZ RP w przeciwdziałaniu zagrożeniu; szczegółową charakterystykę zagrożenia; wykaz

zadań realizowanych w sytuacji wystąpienia zagrożenia; szczegółowe procedury aktywacji sił i środków; zabezpieczenie działań sił i środków w sytuacji kryzysowej; zakres współdziałania z układem militarnym; szczegółowe wykazy sił i środków wydzielanych do działań kryzysowych; czasy gotowości do użycia wydzielanych sił i środków. Zgodnie z opracowanymi planami, do każdego rodzaju zagrożenia utrzymywany jest odpowiedni zestaw sił i środków, które Siły Zbrojne RP są w stanie wydzielić [Lidwa, Krzeszowski, Więcek 2010, s. 88].

Jak już wcześniej wspomniano, plany zarządzania kryzysowego opracowywane są na wszystkich szczeblach administracji rządowej i samorządowej. Ważnym jest, aby plan zarządzania kryzysowego MON i plany użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w sytuacjach kryzysowych niemilitarnych były kompatybilne z planami opracowywanymi na wszystkich szczeblach administracji publicznej: centralnym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym. W tym celu musi być utrzymywana i realizowana ciągła współpraca organów cywilnych i wojskowych we wszystkich fazach reagowania kryzysowego.

Opracowane plany zarządzania kryzysowego powinny spełniać następujące wymagania [Sobolewski 2013, s. 127]:

- kompleksowości, polegającej na uwzględnieniu wszystkich możliwych zagrożeń, które mogą wystąpić na danym obszarze oraz ujęciu wszystkich podmiotów uczestniczących w przeciwdziałaniu, reagowaniu i likwidacji skutków;
- funkcjonalności, polegającej na zapewnieniu przydatności planu we wszystkich sytuacjach kryzysowych oraz określeniu stałych funkcji podmiotów ratowniczych i pomocowych we wszystkich fazach reagowania kryzysowego;
- użyteczności, polegającej na przyjęciu jednolitej struktury planów i formy dokumentów szczegółowych oraz zapewnieniu prostoty posługiwania się dokumentami planistycznymi w przypadku różnych zdarzeń.

W celu realizacji zadań zawartych w ww. planach, Siły Zbrojne RP utrzymują w gotowości do użycia około 10 tys. żołnierzy ze wszystkich rodzajów sił zbrojnych, w tym wyspecjalizowane pododdziały, wyposażone w odpowiedni sprzęt (około 1 300 pojazdów i ponad 400 jednostek sprzętu specjalistycznego). Są to:

- wojskowe jednostki odbudowy (WJO) (do 2012 roku nosiły one nazwę – pododdziały ratownictwa inżynieryjnego i były przeznaczone do prowadzenia akcji ewakuacyjno-ratunkowych i prac drogowo inżynieryjnych podczas usuwania skutków klęsk żywiołowych). Od 2012 roku w wojskach inżynieryjnych formułowane są wojskowe jednostki odbudowy. Ma powstać 10 takich jednostek, które będą podległe bezpośrednio Dowódcy Generalnemu RSZ. Są to jednostki mobilne, samodzielne i samowystarczające pod względem specjalistycznym, zdolne do realizacji zadań

ewakuacyjnych oraz prac inżynierskich bez udziału podmiotów cywilnych. Ich podstawowe zadania to: tymczasowa odbudowa uszkodzonej infrastruktury drogowo-mostowej; wzmacnianie i odbudowa wałów przeciwpowodziowych; ewakuacja ludzi i mienia; wypompowywanie wody z zalanych budynków; zasilanie w energię elektryczną rejonów odciętych od źródeł zasilania. Każdorazowo struktura tych jednostek będzie dopasowana do rodzaju zaistniałej sytuacji kryzysowej oraz potrzeby realizacji specjalistycznych zadań. Modułowa struktura WJO powinna zawierać: element dowodzenia; specjalistyczne elementy inżynierskie (grupa mostowa, grupa drogowa, grupa zasilania w energię elektryczną, grupa oczyszczania wody; grupa ewakuacyjna); grupę transportową oraz grupę wsparcia logistycznego³.

- zespoły rozpoznania biologicznego, wykorzystywane podczas skażeń środkami biologicznymi do rozpoznania rodzaju środka biologicznego i oznaczenia granic rejonu objętego działaniem tego czynnika;
- chemiczno-radiacyjne zespoły awaryjne, przeznaczone głównie do usuwania skutków oddziaływania toksycznych środków przemysłowych i bojowych środków trujących oraz prowadzenia prac odkażających i dezaktywujących środki chemiczne i radiacyjne;
- grupy ratownictwa lotniczego, przeznaczone do ratowania życia załóg lotniczych środków wojskowych, jak również do udzielania pomocy w przypadku wystąpienia wypadków lotnictwa cywilnego;
- grupy naziemnego poszukiwania, wspierające akcje poszukiwawczo-ratownicze z powierzchni lądu;
- minerskie patrole oczyszczania, przeznaczone do rozpoznania i unieszkodliwiania sprzętu, amunicji oraz przedmiotów wybuchowych niewiadomego pochodzenia [Lidwa, Krzeszowski, Więcek 2010, s. 87].

Zgodnie z opracowanymi planami użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP do każdego rodzaju zagrożenia utrzymywany jest odpowiedni zestaw sił i środków, które Siły Zbrojne RP są w stanie wydzielić. Dla przykładu, na podstawie „Planu użycia Sił Zbrojnych RP w działaniach antyterrorystycznych i utrzymania porządku publicznego” Siły Zbrojne RP do realizowania takich zadań, jak: bezpośrednie akcje antyterrorystyczne, osłona rejonu działań antyterrorystycznych i wsparcie akcji, izolacja rejonów działań antyterrorystycznych, utrzymują około trzech tysięcy

3. *Użycie Sił Zbrojnych RP do wsparcia administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych*, prezentacja CZK MON w AON, Warszawa Rembertów, 28 lutego 2013 [online], http://piwsuwalki.pl/images/articles/obrona_cywilna/Uzycie_Sil_Zbrojnych_RP_do_wsparcia_administracji_publicznej_w_sytuacjach_kryzysowych.pdf dostęp: 12 czerwiec 2014.

żołnierzy zebranych w odpowiednie pododdziały oraz sześć tysięcy jednostek sprzętu pochodzących z Wojsk Lądowych, Wojsk Specjalnych, Marynarki Wojennej i Żandarmerii Wojskowej. Ponadto w gotowości do realizacji przedsięwzięć wynikających ze skutków działań o charakterze terrorystycznym utrzymuje się grupy poszukiwawczo-ratownicze oraz chemiczno-radiacyjne zespoły awaryjne i zespoły rozpoznania biologicznego. W przypadku prowadzenia działań antyterrorystycznych w portach morskich i na polskich wodach terytorialnych w odniesieniu do wszystkich statków, a w przypadku statków pod polską banderą także na wodach międzynarodowych, wykorzystywane będą w takich sytuacjach okręty dyżurne, samoloty rozpoznawcze, śmigłowce oraz siły specjalne Marynarki Wojennej, a także grupa morska (zespół bojowy) z jednostki GROM. Istotną rolę w zwalczaniu terroryzmu powietrznego odgrywają Siły Powietrzne, pełniąc dyżur w ramach zintegrowanego systemu obrony powietrznej NATO (NATINADS). Do zapewnienia skutecznego działania w takich przypadkach utrzymywane są w stałych dyżurach siły rozpoznania radiolokacyjnego i radioelektronicznego oraz samoloty lotnictwa myśliwskiego.

Inny przykład dotyczy realizacji, przez wydzielone oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych RP, zadań dotyczących akcji poszukiwawczo-ratowniczych. Zgodnie z opracowanym planem, do tego rodzaju zadań przygotowanych jest około 1 200 żołnierzy i 200 jednostek sprzętu z poszczególnych rodzajów sił zbrojnych. Są to specjalistyczne siły przygotowane do działań w ramach Systemu Poszukiwania i Ratownictwa Lotniczego oraz Systemu Poszukiwania i Ratownictwa na Morzu, takie jak: Ośrodek Koordynacji i Poszukiwań Ratownictwa Lotniczego w Warszawie; Ośrodek Koordynacji i Poszukiwań Ratownictwa Morskiego w Gdyni; obsady stanowisk dowodzenia; dyżurne statki powietrzne (samoloty i śmigłowce) wydzielane z Sił Powietrznych, Wojsk Lądowych oraz Marynarki Wojennej; dyżurne okręty ratownicze; około 100 grup naziemnego poszukiwania. Najczęściej do akcji poszukiwawczo-ratowniczych angażowane są, będące w stałym dyżurze, śmigłowce lotnictwa Marynarki Wojennej, które udzielają pomocy załogom kutrów i statków w rejonie wód terytorialnych RP [Lidwa, Krzeszowski, Więcek 2010, ss. 88–92].

Zaangażowanie oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP, ich aktywacja do realizacji zadań w systemie zarządzania kryzysowego, może odbywać się, w zależności od miejsca, czasu i charakteru sytuacji kryzysowej, na jeden z trzech sposobów: podstawowy, alarmowy lub nakazowy. Sposób podstawowy jest najbardziej czasochłonny. Można go stosować przede wszystkim w sytuacji narastającego kryzysu i stopniowego wprowadzania sił i środków do działań. Polega on na tym, że przedstawiciel określonego szczebla administracji publicznej, gdzie nastąpiło zagrożenie, powiadamia ogniwa nadrzędne do szczebla wojewody włącznie, a ten poprzez Wojewódzki

Sztab Wojskowy powiadamia właściwe dowództwo rodzajów sił zbrojnych⁴, które z kolei zarządza przystąpienie do akcji określonych jednostek wojskowych. Powiadomienie powinno być poparte pisemnym wnioskiem wojewody. W sposobie alarmowym, kiedy występuje istotny deficyt czasu, aktywacja sił wspierających jest bardziej uproszczona. W takiej sytuacji organ administracji samorządowej (gmina, powiat), na obszarze którego wystąpiło zagrożenie, zwraca się z prośbą o wsparcie bezpośrednio do dowódcy jednostki wojskowej, która, zgodnie z wcześniej przygotowanymi planami, zobowiązana jest do udzielenia mu określonej pomocy. Decyzję o użyciu wojsk podejmuje dowódca tej jednostki wojskowej, powiadamiając o tym fakcie swojego przełożonego. Wprowadzenie do działań określonych sił wojskowych sposobem nakazowym może być przeprowadzone w wyjątkowych sytuacjach. Wówczas użycie wojsk odbywa się na podstawie decyzji Ministra Obrony Narodowej albo rozkazu właściwego dowódcy rodzajów sił zbrojnych. Dowódca włączanego do działań zgrupowania zadaniowego wojsk jest zobowiązany nawiązać kontakt z organami samorządu terytorialnego kierującymi działaniami ratowniczymi, a następnie przystąpić do realizacji zadań zgodnie z ich poleceniami. Z dotychczasowych doświadczeń użycia Sił Zbrojnych RP w systemie zarządzania kryzysowego oraz przeprowadzonych w tym zakresie ćwiczeń wynika, że najbardziej racjonalne wykorzystanie wydzielonych sił wojskowych zapewnia sposób podstawowy i to on powinien być stosowany najczęściej. Natomiast pozostałe sposoby umożliwiają aktywację jednostek wojskowych w wyjątkowych sytuacjach, które wymagają szybkiego działania (sposób alarmowy) lub większej skali działań (sposób nakazowy) RP [Lidwa, Krzeszowski, Więcek 2010, ss. 107–109].

Doświadczenia z ostatnich lat wskazują na znaczący wzrost roli Sił Zbrojnych RP w systemie zarządzania kryzysowego. Wynika to z kilku przyczyn. Pierwsza, to wzrastająca skala zagrożeń niemilitarnych oraz strat, jakie one niosą, które współcześnie określa się nie mniej groźnymi od wojen i ich skutków. Po drugie, to immanentne cechy sił zbrojnych, ich dyspozycyjność, zdyscyplinowanie, mobilność, stała gotowość bojowa, wyposażenie w specjalistyczny sprzęt oraz zdolność do niesienia pomocy władzom i społeczeństwu w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych, takich jak klęski żywiołowe czy awarie techniczne, a także w zabezpieczeniu organizacji imprez masowych, uszczelnieniu granic państwowych, zwalczaniu terroryzmu itp. Po trzecie, to niewydolność organizacyjna i wykonawcza stałych służb cywilnych sys-

4. Zgodnie z Ustawą z dnia 21 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2013 r. poz. 852, od 1 stycznia 2014 r. w systemie dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP funkcjonują dwa dowództwa rodzajów sił zbrojnych – generalne i operacyjne.

temu zarządzania kryzysowego (policji, straży pożarnych, pogotowia ratunkowego, służb komunalnych) w sytuacji nagłego wzrostu zagrożenia na dużą skalę, a tym samym wzrostu potrzeb ochronnych, ratowniczych, logistycznych, inżynieryjnych czy innych. W takich szczególnych sytuacjach zagrożeń i potrzeb zachodzi nie tylko potrzeba, ale konieczność wsparcia władz cywilnych przez siły zbrojne. Przykładem takiej sytuacji była powódź w 1997 r., która obnażyła słabość i brak koordynacji działań struktur państwowych, brak zintegrowanego systemu ratowniczego oraz ogólne nieprzygotowanie na wypadek klęsk żywiołowych o dużej skali. Z „Raportu o stanie systemu przeciwdziałania, zwalczania i usuwania skutków nadzwyczajnych zagrożeń dla ludności i środowiska” opublikowanego przez BBN w 1997 r. wynika, że wojsko okazało się w pełni mobilną i odpowiedzialną formacją, realizującą podstawowe zadania w działaniach przeciwpowodziowych. Decyzje o włączeniu wojska do tej akcji podjęto w Ministerstwie Obrony Narodowej i już po 2–3 godzinach skierowano pierwsze jednostki wojskowe do działań ratowniczych. W wyniku wzrastającego zagrożenia podjęto decyzję o mobilizacji żołnierzy rezerwy. Udział wojska w tej akcji miał na celu bezpośrednią ochronę obiektów, ludzi i mienia, a w szczególności: ochronę mostów, śluz, urządzeń piętrzących, i innych budowli hydrotechnicznych; ochronę wałów przeciwpowodziowych; usuwanie przeszkód powodujących piętrzenie wód; doraźną naprawę dróg i mostów; ewakuacje ludności i jej mienia z terenów szczególnie zagrożonych i zalanych; dowóz żywności, środków medyczno-sanitarnych, wody pitnej i paszy; przewożenie ludzi do pracy z rejonów objętych powodzią. W wojskowych placówkach medycznych udzielono pomocy kilku tysiącom ofiar, hospitalizowano ponad 600 osób, przekazano wiele szczepionek, materiałów opatrunkowych, koców, materaców, namiotów oraz tysiące ton żywności. Podobnej pomocy wojsko udzieliło społeczeństwu w powodzi w 2010 r. Udział Sił Zbrojnych RP w likwidacji skutków nadzwyczajnych zagrożeń, głównie podczas katastrofalnych powodzi w 1997 i 2010 roku oraz innych zdarzeniach o zasięgu regionalnym i lokalnym wykazał, że sprzęt wojskowy, konstruowany głównie dla potrzeb pola walki, okazał się przydatny w działaniach ratowniczych, podczas likwidacji skutków klęsk żywiołowych oraz innych szczególnych zagrożeń [Gąsiorek 2011, ss. 280–286].

Jak już wcześniej wspomniano, w Siłach Zbrojnych RP utrzymuje się corocznie określoną ilość sił i środków do realizacji zadań w systemie zarządzania kryzysowego. W 2012 roku Siły Zbrojne RP utrzymywały w gotowości do reagowania na zagrożenia niemilitarne, realizowanego w systemie zarządzania kryzysowego: 9 513 żołnierzy, 1 094 pojazdów, 456 jednostek sprzętu specjalistycznego, 86 łodzi, 6 okrętów, i kutrów, 38 śmigłowców, 4 samoloty, 40 transporterów pływających PTS, z których użyto: 548 żołnierzy, około 50 jednostek sprzętu specjalistycznego w tym

7 x CASA C-295M, 4 x M-28 Bryza. Siły te użyto do realizacji następujących zadań: usunięto zatopy lodowe na terenie województw: śląskiego, opolskiego, mazowieckiego, lubelskiego; zbudowano 3 tymczasowe przeprawy mostowe (DMS) w powiatach: lwóweckim, lubańskim i jeleniogórskim woj. dolnośląskiego; przeprowadzono dezynfekcje zalanych budynków i mieszkań w miejscowości Olszyna, woj. dolnośląskie; przeprowadzono akcję poszukiwawczo-ratowniczą paralotniarza w rejonie miejscowości Miłków, woj. dolnośląskie; przeprowadzono rozpoznanie substancji niebezpiecznej w miejscowości Borne Sulinowo w woj. zachodniopomorskim; przeprowadzono oczyszczanie terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych – (8 016 zgłoszeń); zrealizowano 11 misji w ramach „Akcji Serce”.

W okresie od 4 czerwca do 2 lipca 2012 Siły Zbrojne RP uczestniczyły w zabezpieczeniu EURO 2012 wydzielając 3 356 żołnierzy, około 1 200 jednostek sprzętu w tym 7 samolotów, 15 śmigłowców i 1 okręt wojenny do realizacji zadań dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa przestrzeni powietrznej RP oraz wsparcia władz cywilnych w zakresie zabezpieczenia antyterrorystycznego, OPBMR, medycznego, inżynierskiego, transportowego, dowodzenia i łączności oraz logistycznego. Lotnictwo Sił Powietrznych i Wojsk Lądowych wykonało 19 misji samolotów F-16, 42 loty śmigłowców Mi-24, 3 loty samolotów CASA – 295M, 9 lotów śmigłowców transportowych, a natowski system AWACS – 2 misje samolotu E-3A. Żandarmeria Wojskowa przeprowadziła 11 170 patroli. Patrole rozminowania wojsk inżynierskich interweniowały 51 razy. Zapewniono również zakwaterowanie funkcjonariuszom Policji i Straży Granicznej wydzielając 2 300 miejsc⁵.

Powyższe przykłady świadczą o znaczącej roli Sił Zbrojnych RP w systemie zarządzania kryzysowego, ale także o istnieniu wielu braków i niedociągnięć w funkcjonowaniu tego systemu, leżących głównie po stronie cywilnej. Nie będą one jednak przedmiotem szczegółowych analiz w niniejszym artykule. Natomiast, z punktu widzenia roli Sił Zbrojnych RP oraz organów administracji publicznej wszystkich szczebli, z którymi współdziałają jednostki wojskowe w systemie zarządzania kryzysowego, bardzo ważnym jest szkolenie, mające na celu podniesienie na wyższy poziom współpracy tych organów. Osiągnięcie tego celu będzie możliwe tylko wtedy, gdy szkolenie dowództw i jednostek wydzielonych do wsparcia władz cywilnych i społeczeństwa w sytuacjach kryzysowych niemilitarnych będzie zintegrowane z planowa-

5. *Mówi o tym: Użycie Sił Zbrojnych RP do wsparcia administracji publicznej w sytuacjach kryzysowych*, prezentacja CZK MON w AON, Warszawa Rembertów, 28 lutego 2013 [online], http://piwsuwalki.pl/images/articles/obrona_cywilna/Uzycie_Sil_Zbrojnych_RP_do_wsparcia_administracji_publicznej_w_sytuacjach_kryzysowych.pdf, dostęp: 12 czerwiec 2014.

niem i procesem szkolenia administracji publicznej i służb cywilnych na wszystkich szczeblach. Wymagać to będzie: jasno sformułowanych celów szkolenia, wspólnych dla obu podmiotów – cywilnych i wojskowych; właściwego doboru form i treści szkolenia, zapewniających łączenie teorii z praktyką, umożliwiających wykorzystanie doświadczeń i wniosków z dotychczasowych działań oraz nabytej wiedzy i umiejętności w ich działalności bieżącej; powierzenia planowania i organizacji ćwiczeń i szkoleń połączonym cywilno-wojskowym zespołom autorskim i kierowniczym oraz uwzględnienia w treści szkoleń i ćwiczeń miejscowych zagrożeń i potrzeb. Tak przygotowane i prowadzone szkolenia powinny zapewnić pełne i efektywne połączenie wysiłków podmiotów cywilnych i wojskowych w reagowaniu na zagrożenia niemilitarne w systemie zarządzania kryzysowego.

Poza wyżej opisanym szkoleniem, na zwiększenie możliwości Sił Zbrojnych RP w zakresie reagowania na zagrożenia niemilitarne, będą miały także wpływ planowane zmiany w organizacji i funkcjonowaniu Narodowych Sił Rezerwowych, które, zgodnie z założeniami nowej strategii bezpieczeństwa narodowego z 2014 roku [pkt. 119 strategii, str. 46], „... powinny stać się formacjami zwartymi, umożliwiającymi realne wzmocnienie i uzupełnienie zdolności operacyjnych zarówno na potrzeby lokalnego reagowania w sytuacjach kryzysowych, jak i w warunkach ich użycia do działań w obronie kraju”. W myśl tych założeń, w najbliższym czasie w Siłach Zbrojnych RP planuje się przekształcenie Narodowych Sił Rezerwowych w wojewódzkie oddziały terenowe, które w czasie pokoju utrzymywałyby gotowość do rozwinięcia się i reagowania na zagrożenia kryzysowe, a na czas wojny rozwijałyby się mobilizacyjnie w większe struktury [Szef BBN dla PAP: chcemy przekształcić NSR w wojewódzkie oddziały terenowe (online), <http://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/6090,Szef-BBN-dla-PAP-chcemy-przekształcic-NSR-w-wojewodzkie-oddzialy-terenowe.html>, dostęp: 6 listopad 2014].

Podsumowując, należy podkreślić, że istotnym elementem systemu zarządzania kryzysowego są Siły Zbrojne RP, które posiadają specyficzne, w porównaniu do innych sił reagowania, możliwości podejmowania skutecznych działań w sytuacjach kryzysowych niemilitarnych, dzięki czemu stały się one filarem wsparcia organów władzy i społeczeństwa w takich sytuacjach, a ten obszar zadań stał się dla nich tak samo ważnym zakresem działalności, jak kształtowanie i zapewnienie bezpieczeństwa militarnego. Można zatem stwierdzić, że udział Sił Zbrojnych RP w reagowaniu na zagrożenia niemilitarne w systemie zarządzania kryzysowego ma istotny, niekwestionowany i pozytywny wkład na zapewnienie bezpieczeństwa narodowego, szczególnie bezpieczeństwa społeczności lokalnych.

Bibliografia

Wydawnictwa zwarte:

Banasik M. (2012), *Centrum Zarządzania Kryzysowego MON* [w:] G. Sobolewski (red.), *Rola i zadania Sił Zbrojnych RP we współczesnym zarządzaniu kryzysowym Polski*, Warszawa.

Biuro Bezpieczeństwa Narodowego (2013), *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Załącznik nr 2 – Wykaz głównych kategorii pojęciowych*.

Gąsiołek K. (2011), *Siły zbrojne w ratownictwie* [w:] G. Sobolewski, D. Majchrzak (red.), *Zarządzanie kryzysowe w systemie bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa.

Lidwa W., Krzeszowski W., Więcek W. (2010), *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych*, AON, Warszawa.

Sobolewski G. (2013), *Siły Zbrojne RP w zarządzaniu kryzysowym. Aspekt narodowy i międzynarodowy*, AON, Warszawa.

Akty prawne:

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz. U. z 2007r. Nr 89, poz. 590, z późn. zm.

Ustawa z dnia 21 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o urzędzie Ministra Obrony Narodowej oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2013 r. poz. 852.

Zarządzenie nr 29/MON Ministra Obrony Narodowej z 3 października 2008 r. w sprawie organizacji, składu oraz miejsca i trybu pracy Zespołu Zarządzania Kryzysowego w Ministerstwie Obrony Narodowej, Dz. Urz. MON z 2008 r. nr 19 poz. 250.

Decyzja nr 245/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 lipca 2010 r. w sprawie utworzenia Centrum Zarządzania Kryzysowego Ministerstwa Obrony Narodowej, Dz. Urz. MON z 2010 r. nr 14 poz. 183.